

1372

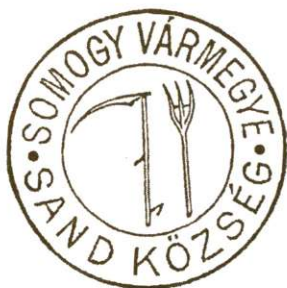

1745 - 1995

Címer
NOVÁK JÓZSEF
terve alapján készült

*Sand község 1800-as években használt
pecsétjének rajzolata, lenyomat nem maradt fenn,
leírások alapján készült.*

*Sand község pecsétjei, a Somogy megyei
Levéltárban található iratokban*

*A kiadvány anyagának
összegyűjtésében közreműködött*

VARGA BÉLA

NOVÁK PÁL

TÓTH GYULA

SPINGÁR LÁSZLÓ

GERENCSÉR JÓZSEF

LANCSÁK LAJOS

HEGEDŰS JÓZSEFNÉ

ZAKÓCS JÓZSEF

A POLGÁRMESTERI HIVATAL dolgozói

A képeket készítették

BERKE JÓZSEF

TÓTH JÁNOS

MOGYORÓSI ORSOLYA

Az írásos anyagot összeállította

ÁDÁM JÓZSEF

*A címlapon a község címerének
tervezete látható.*

ISBN 9630339080

Tervezte:

KOVÁCSNÉ PRIMUSZ ILONA

ÁRPÁD NYOMDA

95-088

SAND

A Sandi Levente Egyesület zászlója, 1945-ben eltűnt, 1992-ben került elő.

AJÁNLÁS

Somogy és Zala megye határán, a 7-es főközlekedési út dübörgő zajától távol, csodálatos erdőségektől védetten, csendben meghúzódó település Sand, ahol eleink évszázadok óta otthon és hazát leltek.

Az alig ötszáz főt meghaladó község élniakarását jelzi, hogy erejükből nemcsak arra telik, hogy megszervezzék a napi élethez nélkülözhetetlen életfeltételeket, hanem barátokat gyűjtenek maguk köré itthonról és távoli országokból, hogy nyitottak lehessenek a világra.

A háborítatlan környezet, a térség gazdag vadállománya igencsak kedvelt helyé teszi a vidéket.

Most egy jeles vállalkozás termékét tartja kezében az olvasó. Sand község megbecsülve múltját, közreadja a falu történetének jeles dokumentumait.

Kívánom, hogy e szándék erősítse a hitet az itt élőkben, közeli és távoli elszármazottakban, itt kell és lehet élni Zala e csodálatos kis szigetén, Sand községben.

Varga László
a Zala Megyei Önkormányzati
Közgyűlés Elnöke

Sand, 1995. május 26.

ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Nem hivatásos történetírók és irodalmárok alkották ezt a kis olvasmányt, hanem a község lakóiból alakult lelkes csapat próbálta bemutatni benne faluját. Bemutatni kívántuk a község történelmét, hagyományait, kultúráját, gazdasági életét. Tettük ezt abból az alkalomból, hogy az idén ünnepeljük a falu újratelepülésének 250 éves évfordulóját. Ezt az eseményt akár új honfoglalásnak is nevezhetnénk. A község életében ez lesz az első olyan kiadvány, amely egységes egészben formál képet a településről, igaz az anyagi lehetőségek miatt csak röviden.

Kedves Olvasó! Legyen ez a kis olvasmány szórakozás, emlékezés és tanulság is egyben.

Ádám József

Sand, 1995. május

Az 1992-ben felújított Művelődési Ház nagyterme

SAND KÖZSÉG ÁLTALÁNOS ADATAI 1995-BEN

Elhelyezkedése

Sand kisközség, Zala megye déli részén, Nagykanizsától 15 km-re van, keleti irányban.

Területe

1295 kh. Szántóval, réttel, legelővel, erdővel és területéhez képest jelentős szőlőterülettel rendelkezik.

Lakossága

535 fő, magyar. A településen 200 ház van.

Vallás

350 fő római katolikus, 180 fő ágostai evangélikus, 5 fő egyéb vallású él itt.

Intézményei

Polgármesteri Hivatal működik

Egészségügy

Heti két alkalommal háziiorvosi rendelés és 1994 óta heti két alkalommal magánfogorvosi rendelés van.

Oktatás

Három község által fenntartott óvoda működik Miháldon. Az általános iskola felső tagozata 1963 óta, az alsó tagozata 1976 óta szintén Miháldra jár iskolába.

Művelődés

A községben szép Művelődési Ház ad helyet a kulturális rendezvényeknek. A könyvtár is itt működik.

Infrastruktúra

Belterületi úthálózat 3200 m, szilárd burkolatú, portalanított. Villanyhálózat 1960 óta, vízvezeték hálózat 1980 óta,

KTV hálózat 1992 óta működik.
Postahivatal 1945 óta van. Telefon kb. 60
házba van bekötve.

Előzmények

A község 1948-ig Somogy megyéhez tartozott, előbb a marcali, később a csurgói járáshoz. A II. világháborút megelőzően működött itt Római Katolikus Elemi Iskola és Ághostai Evangélikus Elemi Iskola is.

Régebben több egyesület is működött a községben.

Cséplés a 40-es években

A KÖZSÉG GAZDASÁGÁRÓL

A múltban a Somogy megyei kisközség lakói gabonaféléket és az állattartáshoz szükséges takarmánynövényeket termesztettek. Szőlőműveléssel is foglalkoztak, a somogyi falvakban szívesen fogyasztották a sandi bort, a régi kuncsaftok máig is visszajárnak vásárolni. Télen az Inkey báró erdejében és a közbirtokosság erdejében találtak munkát. A községre a kis és középparaszti méretű gazdaság volt a jellemző.

A II. világháború előtt két gazdasági társaság működött a faluban, Hangya Szövetkezet és a Közbirtokosság. Megtalálható volt minden a mezőgazdasághoz kapcsolódó iparos, vállalkozó. Volt cséplőgéptulajdonos, szíjgyártó, bognár, ács, kőműves, hentes, kovács, borbély, suszter, asztalos, kocsmáros, boltos, a patak partján vízimalom működött.

A méhészetnek nagy hagyományai vannak Sandon. Máig is több méhész dolgozik a községben és a szőlőhegyen.

Az 50-es években működött az első termelőszövetkezet, ami 1956-ban feloszlott. 1960-ban aztán mindjárt kettő is alakult, ezeket később egyesítették. Közben a Hangya Szövetkezetet egyesítették a Nagykanizsai Áfész-szel, a Közbirtokosságot pedig megszüntették. 1975-ben a tsz-t egyesítették öt község termelőszövetkezetével, ahonnan 1991-ben kivált. Ezek az egyesítések mindig kényszer hatására jöttek létre.

A falusi ember pedig, a város közelsége miatt, ingázó lett, vagy elvándorolt. Az ingázás mellett kis parcelláján intenzív gazdálkodást folytatott. Ekkor honosodott meg a sandi kertekben a málna, a szeder, az őszibarack, a fenyőfa és később az uborka. 1991 óta van újra szövetkezet, vannak vállalkozások, nyíltak üzletek és a kistermelők már nagyobb területeken gazdálkodnak.

Ebből is látszik, hogy a község lakói szorgalmas törekvő emberek, csak hagyják őket dolgozni.

SAND KÖZSÉG TÖRTÉNETE

A falu történelme két részre osztható.

Az első rész az alapítástól az 1700-as évek közepéig tart. A török megszállás és a mértéktelen adóztatás következtében a település elnéptelenedett, pusztasággá vált.

A második rész 1745-től, az újra megtelepedéstől napjainkig tart.

A történet első részéről nem áll rendelkezésünkre megfelelő mennyiségű anyag, így történetünknek ez a része szűkre szabott.

A község nem rendelkezett sem gazdag ásványkincsekkel, sem stratégiailag nem volt fontos helyen, sem kereskedelmi főút nem húzódott a közelében, lakói így mezőgazdasággal foglalkozó jobbágyok voltak. A jobbágyok sorsa nem volt túl izgalmas abban az időben, kötődött az ország, a király, a földesurak sorsához és

történelméhez. Dolgoztak a földjeiken, robotoltak a királynak, a földesúrnak, harcoltak, ha a haza és a király úgy parancsolta. Közben a jobbágy építette saját gazdaságát és gyarapította a faluját is, hiszen a középületek és templomok építői között mindig ott voltak a jobbágyok is.

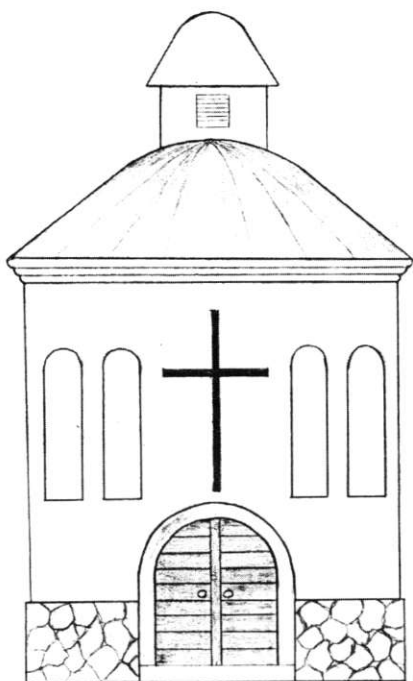
1372–1745

Az első írásos említés 1372-ből származik a községről, ekkor Sond alakban írták, valószínűleg sokkal régebben is lakott hely lehetett, de Magyarországon csak az 1300-as évek elején kezdődött az írásos nyilvántartás. Ebben az időben királyi birtok volt a falu, a király adta érdekeket szerzett híveinek használatba vagy bérbe.

1406-ban a király Berzenczei Györgynek adományozza. Később Török László kapja zálogba az ekkor már Sand néven nevezett települést. 1457-ben újra a Berzenczei Sandrin a falu tulajdonosa, de ő zálogba adta Pakosi Pálnak. 1473-ban Berzenczei Lórántfi Márton egyes részeinek a gazdája. 1486-ban Mátyás király adja az egykor Török László által bírt területeket Tolnai Bornemissza Jánosnak, de ő csak felére tartott igényt. 1536-ban

Lóránth Miklós, majd 1550-ben Nagy Máté a falu földesura. A török megszállás következtében már megkezdődött az elnéptelenedés. 1565–66 évi török kincstári fejadólajtstrom szerint már csak 6 ház volt itt. A török kiűzése után, 1701-től Szegedi Pál alispáné a már néptelen pusztta. 1726-ban Inkey János a terület gazdája. A Mezőszegedi Szegedy család, Antal, Ferenc, László a tulajdonos 1733-tól kezdve.

Az elpusztult falu romjaiból néha még ma is fordít ki az eke leleteket, ugyanis a falu régi helyén ma szántóföld van. A régi községben volt egy kápolna, a lakosok keresztények voltak.

A régi falu kápolnája így nézett ki, valószínűleg a törökök rombolták le. Az ótemetői terület ma szántó föld, néha még ma is fordít ki az eke kődarabokat, ezek a templom maradványai lehetnek.

1745–1995

A török megszállás után az ország elnéptelenedett részeit új telepések vették birtokba, Sand esetében ez 1745-ben történik meg. Az akkori birtokosa a pusztává vált területnek Mezőszegedi Szegedy Ferenc volt. Ő Pápán élt és a lakhelyétől távol lévő birtokát bérbe adta művelésre és letelepedésre a "Tótságból jövő" négy nemes családnak, akik két évtized alatt falut építettek az elhagyott területen. Az urasággal kötött szerződésben kötelezettséget vállaltak új letelepedők befogadására is. A szerződés, amelyben jóval magasabb összeget adtak a területért, mint az addig bérlők, mégis kedvezőnek bizonyult számukra, hiszen szépen gyarapodtak. Az akkori leírások szerint " a község jómódú volt, szántóföldje, állatai, méhei voltak és a szőlőhegyen bora termett". A szőlőnek való területet

erdőirtással szerezték, ezért Szegedy Ferenc tíz évre elengedte a hegyvámot és a bérösszeget felére csökkentette. A megállapodásnak ez a része csak szóban kötetett meg.

Szegedy Ferenc halála után Szegedy Mihály kétségbe vonta, hogy az apja a sandiaknak bármilyen ígéretet tett volna, sőt látva a falu gyarapodását a bérleti díjat is felemelte és robotra kötelezte őket. A község lakói ellenálltak a földesúr akarátának és perbe szálltak vele. A későbbiek során kiderül, hogy ez súlyos hiba volt, mert jelentős kára származott belőle a falu lakóinak. A per 1762-ben kezdődött és több mint száz évig tartott. Nem csak a per, hanem a mérhetetlen szenvedés is amit okozott, terhelte a lakosságot. Szegedy Mihály, aki nagy befolyással bírt Somogy megye vezetésében, elintézte, hogy a vármegye több alkalommal Sandra vezényelte hajdúit, néhányszor pedig katonaságot küldött a falura. Ezeknek az akcióknak a terheit mindig a lakosság fizette meg.

A szerződésben szerzett jogaikért eljáró két községi előljárót, Frantzia Mátyást és Gerencsér Mihályt, pedig úgy megverette

Kaposváron, hogy egyikük belehalt sérüléseibe, a másik élete végéig nyomorék maradt. Az úriszék elmarasztalta a sandiakat, a törvényszék helybenhagyta és felterjesztette Budára a helytartótanácsához, onnan pedig Bécsbe a császári hivatalhoz került az ügy. A bécsi udvar kifejezte nemtetszését a katonai megszállással szemben és nyomására a helytartótanács néhány dologban visszaállította a sandiak jogait. Az erős vármegye azonban megmásította és elszabotálta a felsőbbség határozatát. A sandiak érezték, hogy becsapták őket, és a kivezényelt katonasággal szembeszálltak, 1790-ben még tűzharcra is sor került. A vármegye ekkor felemelte a megszállók létszámát 100 főre, és lázadónak minősítette a lakosokat. A helytartótanács pedig követelte a lázadás vezetőinek a megnevezését. Ezt nem sikerült kideríteni, mert a község lakossága rendkívül egységes volt.

1812-ben az uraság a kocsma és a mézárszék hasznát akarta megszerezni, az úriszék meg is ítélte neki, de ezt már a helytartótanács sem hagyta jóvá. Az erdők kérdésében szintén a sandiaké lett az igazság.

1818-ban a Bécsből kapott utasítás alapján a helytartótanács újabb vizsgálatot rendelt el. Szólni kell arról, hogy az ügy elhúzódásáért 1818-as megyegyűlésen a küldöttek Bécs "jobbágyvédő" intézkedéseit okolták. Szegedy uraság egyáltalán nem sietett végrehajtani a felsőbbség határozatait, sőt favágást rendelt el a sandiak által bírt erdőben. A lakosok, mikor észrevették a favágókat, elkergették őket.

Megfigyelhető, hogy a vármegye urai mindent elkövetnek a földesúr érdekeinek védelmében, a helytartótanács pedig egyszerre akar megfelelni a megyének és Bécsnek, így aztán határozatai felemásak.

1821-ben a vármegye jelenti a nádornak, hogy a sandiak és a földesúr közötti viszály békés elintézése nem sikerült.

1822-ben a vármegye újra karhatalom kirendelésének engedélyezését kérte a helytartótanáctól, de az nem járult hozzá.

1825-ben a király rendelete szerint az uraságnak visszatérítést kellett fizetnie, amit az a bíróságon letétbe helyezett, így megint kijátszotta a község lakóit. Közben a megye folyamatosan karhatalom kirendelését szorgalmazta a helytartótanáctól, de az nem járult hozzá.

1832-ben aztán az újabb kirendelési kérelem után a helytartótanács kétértelmű válaszát a megyei apparátus úgy értelmezte, hogy kirendelheti a katonaságot Sandra. Ekkor a földesúr a sandiak gabonájának egy részét le akarta arattatni a karhatalom védelme alatt. 400 paraszt kapott kaszára, kapára, puskára és a katonaságot visszavonulásra kényszerítette. Végül aztán a megerősített katonasággal csak levágatta a földesúr a gabonát, még a karhatalom tartását is megfizették a falusiakkal.

A per csigalassúsággal haladt, de a lázításért perbe fogott nemes Kósa Jánost és nemes Novák Sámuelét szinte napok alatt elítélték 1837-ben. Zakots Jánost csupán azért ítélték el, mert levelet vitt Budára és Bécsbe, melyben a sandiak panaszait írták le. Elítélték még Gerencsér Ferenc bírót, Zakots Ferencet, Lendvai Miklósnét. A közös büntetés még elrettentőbb volt, közel 50.000.- forintot kellett fizetniük.

1845-ben így fogalmaz levelében a község: *„Fájdalommal említjük, hogy hazánk törvényei ellenünk mind használ-*

hatók, s mellettük egy sem, s hazánkban, melyet gyermekeink őriznek, védelmet nem találunk."

A sandiak perét aztán a jobbágyfelszabadítás oldotta meg. A falu a viszonytagságok ellenére is gyarapodott, 1773-ban már 44 család lakik itt. 1806-ban felépítik a máig is álló evangélikus templomot. 1848-ban írják, hogy kétszer annyi katonát adott mint a szomszédos, nagyobb települések.

A kiegyezés után gyors gyarapodásnak indult a falu. Lakossága ekkor meghaladta a 800 főt. Evangélikus parókia épült, majd evangélikus és római katolikus elemi iskola.

A fejlődés ütemét az I. világháború törte meg. A hősi halottak száma 38 volt. Az itthonmaradottakat tűzvész sújtotta, melyben teljesen leégett a község egy utcája.

A háború után újból fellendülés következett. A Hangya Szövetkezet és a Közbirtokosság megalakulása adott lendületet a gazdaságnak.

Egyesületek jöttek létre, ekkor alakult az Önkéntes Tűzoltó Egyesület, a Polgári Lövész Egyesület, Levente Egyesület.

Az egyházak kebelén belül ifjúsági egyesületek működtek, amelyek kulturális rendezvényeket tartottak.

1929-ben kezdték építeni az új kocsmát, amelynek megtoldásával alakult ki a mai kultúrház.

A malomtól kezdve a cséplőgépig minden faluhoz kapcsolódó szolgáltató és iparos volt itt.

Említésre méltó, hogy a községnek volt szegényháza, melyben a helyi hajléktalan szegényeket helyezték el.

A község lakossága meghaladta a kilencszázat.

A falu katolikus lakossága 1930-ban felépítette kápolnáját. A lakosság anyagi erejét most már gazdasági világválság és a küszöbön álló háborúra készülődés emésztette.

A II. világháború alatt 26 fő esett el. Az itthonmaradottak értékeinek egy része a háború és a megszállás következtében semmisült meg.

A háború után a gazdálkodás keservesen kezdődött.

Ekkorra már rájött a parasztember arra, hogy ha gyermekének jobb sorsot akar, akkor iskoláztatni kell. A nyugati fogság-

ból hazatérők látták, hogy az ottani mezőgazdaságot képzett emberek művelik. Az itteni emberek gyermekeiből egy megyére való agrármérnök került ki, akiből a helyi szövetkezetbe aztán egy sem került.

1945-től 1990-ig befejeződött a belterületi utak portalanítása, járdák épültek, a villanyvezeték 1960-ban, vízvezeték 1980-ban épült. Az 1960-as évek közepén épült egy új iskola, hogy aztán tíz év szolgálat után feleslegessé váljon és varroda legyen belőle. A község hagyományos gazdálkodó szervezetei (Hangya, Közbirtokosság) megszűntek, vállalkozóiból bérmunkás lett, egyesületeit felszámolták. A lakosság 550 főre fogyatkozott. Gazdaságilag, közigazgatásilag, politikailag is elvesztette önállóságát.

Az 1990-es változások után valami megmozdult, de még hosszú időnek kell, eltelni, hogy utolérje régi önmagát.

Az emberek, akik itt élnek, becsületes, szorgalmas, törekvő és vendégszerető emberek. Viharos történelmük ellenére békés természetűek, nem kötekedők, még verekedés sem szokott előfordulni.

AZ ALAPÍTÓK

Részlet a szerződésből eredeti helyesírással:

Mi is alább meg irtt személyek, ugymint Farkas Ferencz, Novák Mátyás, Novák Mihály és Novák Ádám más részrrül magunk, és több interessált feleink képekben is adgyuk tudtára mindeneknek akiknek illik, hogy mi Tettes, Nzetes és Vétézlő mezző szegedi Szegedi Ferencz Urunktól N.Somogy vármegyében lévő Sand nevü pusztáját prolimpopulatione fölkérvén erga arendam egyeztünk meghtitulált Urral, az alább megirtt conditiók alatt.

1. Minthogy a nevezett pusztának minden némű proventusát reánk transferálván szabad irtásunk, szántásunk, vetésünk, kaszálásunk, lignátiónk (kivévéen a gyümölcs és makktermő fákat) lévén és

mindennemű beneficiumival szabadon élhetünk, tartozunk tulált földesurunknak áttallyában minden esztendőben 300 forintokat két terminuson letenni, ugmint Sz.Mihály napján felét, felét pedig Sz. György napján.

2. És minthogy most mindjára az építéshez kezdünk, ezen folyó esztendő szabad esztendő léssen addig semmi arenda fizetéssel nem tartozunk, eltévén pedig ezen folyó esztendő és a következő, a jövő Sz.György naptul fogva számolván a meghirtt, és contrahált 300 forint arenda fizetésre obligátusok lésszünk, ezen kívül nem tartozunk semmi némű dátiával, robottal, uraságh szolgálattával, makbérrel és a mezőnkről dézmával.

3. Valyamig szabad akarattunk tarttya holtig is ott lakhatunk, azért ugy fogjuk magunkat viselni, a restséget kerülván, hogy a földes uraságh akarattyya meg egyezzen.

4. Minthogy pedig más arendatariusoknak hátrahagyásával méltóztatott a földes uraságh nekünk exarendálni a pusztát, azért ha mi ezen végzésünket megmásol-

nánk, három esztendőig reánk esendő
arendát vagy censust az uraság rajtunk
szabadon meghvehessen.

Mellynek nagyobb bizonyására én is
mezző szegedi Szegedi Ferencz ezen
Contractust szokott petsétemmel és subs
criptiommal megerősítettem, mi is pedig
más részről ugy mint kontraháló felek
kezünk kereszt vonyásával megerősítet-
tünk.

Pápán 17-ik aug. 1745.
Mezző szegedi Szegedi Ferencz

P.h.

Farkas Ferencz Novák Mátyás
Novák Mihály Novák Ádám

*A Sandi Római Katolikus Elemi Iskola
tanítói voltak*

GRAFICS LAJOS
SZOLÁR BÉLA
NAGY KÁROLY
VAJDA LAJOS
FEHÉR LAJOS

*A Sandi Ághostai Evangélikus Elemi
Iskola tanítói voltak*

NOVÁK ELEK
HAJAS GYULA
HORVÁTH PÁL
CZÉH SÁNDOR
ZÁMBÓ GÁBOR

A Sandi Állami Általános Iskola igazgatója

ZÁMBÓ GÁBOR

A sandi katolikusok a Miháldi Plébániához tartoznak, a községben kápolnájuk van, a pap Miháld községből látja el szolgálatát.

*A Sandi Ághostai Evangélikus
Gyülekezet Lelkészei*

SÁNTHA KÁROLY
TEKE LAJOS
MADÁR DEZSŐ
TEKE DÉNES
TEKE ZSIGMOND
DEMÉNÉ SMIDÉLIUSZ KATALIN

Szüreti felvonulók

NÉPI SZOKÁSOK, HAGYOMÁNYOK

Január 1-én a gyermekek és a fiatalok köszönteni jártak, ezért őket a megköszöntöttek megjutalmazták.

A Vízkeresztkor kezdődő farsangban maszkábajárás kezdődött, az álarcba öltözött maszkák előszeretettel látogatták a disznóöléses házakat, ahol előkerült a citera, és mindjárt multság kerekedett.

A téli estéken szokásos tollfosztásokon a maszkák az előre megfogott verebet szokták elengedni, a csíny hamar megbocsátott és itt is multság lett a dolog vége.

Húsvétkor a gyermekek utcahosszat liláztak, Pünkösdkor pedig cipóztak.

Cipózás: fiúk lányok kört alkotva kiszorítósdit játszottak, a többször kiszorított játékos valamilyen büntetésben részesült (pl: ha lány volt, csókot kellett adni egy fiúnak).

Lilázás: hasonló a cipózáshoz csak vonalban voltak összekapaszkodva a fiatalok.

A játékosoknak élmény volt a játék, az akkoriban még létező házak előtti kispadokon ülő idősebb közönség pedig élvezettel figyelte a fiatalok játékát.

A TV és az elektromos játékok elterjedésével egyre inkább háttérbe szorult, mostanára pedig már nem is játszák.

Áldozó csütörtökön szokott lenni a búcsú régen, mostanában utána vasárnap.

Ősszel szüreti felvonulást szoktak rendezni, ahol a kisbíró humoros formában felemlítette a község lakóinak viselt dolgait.

Luca napján a gyermekek kotyolni jártak, ezért őket megjutalmazták.

János napkor korbácsolni szoktak "Jó légy, friss légy , egészséges légy" mondókával, ezért a korbácsolót itallal és pénzzel illett honorálni.

A községben szokás volt lakodalomba hivatásos hívóemberrel hivatni a vendégeket, ez a hívóember a lakodalomban a mókamester szerepét töltötte be.

Nagy hagyománya volt a községben a csínytevéseknek. Például a másnap vásárra

induló gazda szépen előkészített kocsiját az éjjel a legények megrakták trágyával. Ezek a cselekedetek sosem váltottak ki haragot, soha nem követte őket semmilyen megtorlás, pedig rendszerint rövid idő alatt kiderült, hogy kik a tettesek.

Teke Zsigmond lelkész fiatalokkal 1964-ben

ÉRDEKESSÉGEK A KÖZSÉG TÖRTÉNETÉBŐL

A falu fegyveres harca

1790 májusában Szegedy Mihály föld-birtokos, látván a lakosság gyarapodását, a szőlőhegyre megemelte a hegyvámot, amit a sandiak nem voltak hajlandók megfizetni. Szegedy ekkor elintézte, hogy katonaságot vezényeljenek ki, ebben az időben, a francia forradalom keltette rémületben a felsőbbség fokozottan hajlandó volt erre.

A katonák már négy napja voltak Sandon minden erdmény nélkül. Ekkor erőszakhoz folyamodtak, vesztükre. Feltörték az egyik gazda pincéjét, és elvittek két akó borát. A falu férfiai puskára kaptak, és a katonák visszavonultak a faluba. Ott aztán még vérmesebb ellenfélre találtak. Asszonyok, lányok, gyerekek ütötték őket, és rendesen megkergették a vitézeket.

Egy ékesszóló katona tudta őket lecsilla-

pítani azzal, hogy megígérte nem lesz a hegyvám beszedve. Az egyszerű ember pedig, mint annyiszor a történelem során, hitt az adott szónak, persze most sem tartották be.

Csak elodázni lehetett a hegyvám megfizetését, az ellenszegülésért aztán kétszeres vámot kellett fizetni 1791-től. A sandiak elmondhatták, hogy a csatát megnyerték ugyan, de a háborút elvesztették.

Panama

Az idősebbek a község legnagyobb panamájaként emlegetik, hogy a közbirtokosság vezetősége az egész Rezula nevű erdőrészt kivágatta és eladta, hogy a kocsmát felépítse az árából. Ami aztán épp-hogy sikerült, pedig abban az erdőben három kocsmára való fa volt.

Ez történt 1929-ben.

A 80-as években pedig a tsz vágatott ki egy három rezulányi területet, és még egy fia borjú árára való sem maradt a faluban. A lakosság örülhetett még az összeszedett ágfának is.

Ha az az erdő még állna, kevesebb gondja lenne a mai gazdáknak.

Papszöktetés

1923-ban az evangélikus gyülekezet pap nélkül maradt. Megegyeztek Teke Dénes lelkésszel, aki Lendván szolgált, hogy áttelepül Sandra és vállalja a lelkészi szolgálatot. A lelkész Trianon utáni új hazája nem járult hozzá az áttelepüléshez. Ekkor még működött a kettős birtokosság, ami azt jelentette, hogy a magyaroknak lehetett birtokuk a határon túl és viszont. A terményeiket szabadon vihették és hozhatták át a határon. Így aztán Teke Dénes lelkész egy kettős birtokos szénásszekerébe rejtőzve került a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságból Magyarországra. Itt 1939-ig szolgálta gyülekezetét.

A leghosszabb szolgálat

A községben a leghosszabb szolgálatot Teke Zsigmond evangélikus lelkész végezte. 1939-től szolgálta az evangélikus Gyülekezetet 1990 szeptemberéig. Ha meggondoljuk, hogy ebből az 51 évből 6 év háború, 40 év kommunizmus volt, nem lehetett könnyű.

Ebben a korban ilyen hosszú és küzdelmes szolgálatot csak az Isten segítségével végezhetette Teke Zsigmond lelkész.

Tanítók

Az elemi iskolai tanítók, akiket az itteni nép mestereknek szólított, tiszetességgel látták el feladatukat. Mindent megtettek azért, hogy a falusi fiatalok is művelt, okos emberek legyenek. Közülük is kiemelkedően hosszú ideig tanított a községben Zámbó Gábor, aki az általános iskola első és utolsó igazgatója is volt. Keze alól sok, később diplomás diák került ki.

A KÖZSÉG NEVES SZEMÉLYISÉGEI

Az 1800-as évek közepén itt volt evangélikus lelkész Sántha Károly énekszerző, szerzeményeit az evangélikus énekeskönyvben találhatja meg az olvasó.

Ezrek ajkán...

Ez-rek aj-kán egy szívvel Zendüljön az é - nek!
Mondjunk há-lát egy hittel A menny Iste - né - nek!
Ó, vi - lág, szent Fi - át Ad-ta Is - ten
né - ked, Hogy nyerj üd - vös - sé - get.

2. Ó, isteni kegyelem, Magasabb a mennynél! Ó, krisztusi szerelem, Mélyebb a tengernél! Az ég, föld már bétölt Áldással, örömmel, Szép napunk most jön fel.

3. Jöjj a bűnösökhöz el, Nyájad őrizője! Szenvedőkhöz légy közel, Bánat enyhítője! Ó, kérünk: légy velünk, Nálad oltalom van, Áldás jár nyomodban!

4. Az egész világ megreng, Ég és föld elmúlnak; Az ítélet szava zeng, Csillagok lehullnak. De megáll, mint kőszál, Az Isten beszéde, Nem lesz soha vége!

Sandon született és élt az 1920-as években Novák János képviselő, a csurgói körzet képviselője.

Novák László két kötetnyi kiadatlan verset írt, a háborúban esett el 1944-ben. Ez megakadályozta versei kiadatását, és további működését.

A község szülötte Dr. Várhelyi József országgyűlési képviselő. 1985-től 1990-ig volt a magyar törvényhozás tagja. Ifjúságát is Sand községben töltötte.

Antalics Ferenc verseit és háborús élményeit 1994-ben rendezte kiadásra. Benne sok szeretettel ír a szülőfalujáról és a paraszti életről.

Ő is a község szülötte és fiatal korában gazdálkodó volt.

Könyvének címe:

A vihar a levelet ide-oda szórja.

NOVÁK LÁSZLÓ

Hazáért !

Mikor kilobbant a gyűlölet szikrája
Lángba borult tőle a világ négy tája,
Kitört a háború, mint rémes zivatar,
Hazájáért fegyvert ragadott a magyar.

Ment a hívó szóra a harc mezejére
Egyikünknek apja, másnak fia, férje.
Megállták helyüket az ellennel szemben
Győzelmesen mentek messze idegenbe.

De harci babérnak vér-özön az ára,
Mindig több lett itthon az özvegy, az árva,
Mindig több anyának könnye hullt fiáért,
Ki hősi halált halt a magyar hazáért.

Idegen föld néma röge borul rájuk,
Jeltelen sírokban alusszák az álmuk.
Hogy hol végződött be soknak élet útja
Azt egyedül maga a Jó-Isten tudja.

Édesapám is ment a vészes időben,
Ott hagyott engem még a ringó bölcsőben.
Emlékembe arcát még be sem véshettem,
Nem jött vissza többé, én is árva lettem.

Sand község népe valaha érzett egy hiányt
Most, hogy kifejezze a hősei iránt.
Szívébe hordozott hálás köszönetét,
Kőbe vésette be azok drága nevét,

Hogy róluk mindenki tudomást vehessen
Hogy nevük tisztelve, becsülve lehessen.

*Ezt a verset Novák László maga szavalta el
1929-ben, a Hősi Emlékmű avatásán.*

Falum

A természet itt bemutatót tartott:
Egymás mellé fűzte a gyöngyeit
(A művész mikor gyönyörködni akar
Csokorba szedi kedves műveit)
...Szelíd lankákon hímzések a szántók
A szántókon dús, rengő gabonák
Fehér-kocsicsapás dülők közöttük
Rajtuk vonalban nyárfa-katonák
A szántók közti méla hajlatokban
Gólyahíres rétek kerekednek
Égerligetek szabdalják a rétet
Ölükben patakok tekeregnek
Az Alsórét zöld csipkemezsgyéjétől
Az Irtás-dombra erdőség simul
Lombkoszorúja hármashalom-rajzú
De szép, mikor akácvirág virul
Félkörben tovább dombok sorakoznak
Rajtuk gyümölcsös, szőlős rengeteg
Tavasztól-őszig, ha onnan fú szellő
Száll-száll fölénk az illat-fergeteg
Falum dombról is alig-alig látni
Kettőszáz háza lombok közé bújt
De két templomtorony vigyázó órként,
Istene felé, magasabbra nyúlt
Az utcák okosan központba futnak
Az ablakokon zöld s barna zsalu
...Minden oly szép itt, minden jobb, mint máshol.

Talán csak erre nem lenne tanu!
Az emberek épp olyanok, mint másutt
Sorsukkal küzdő gazdaemberek
Halnak, születnek, gyűlölnék, szeretnek...
S az eszközeik: avult fegyverek.

Sand, 1939

ANTALICS FERENC

Csodatollal

Olyan tollam hogyha volna
amelyből a szívre folyna
varázsoló csoda-tintám,
fajtam lelkét teleímám:

A parasztság, a nagy árva!
Mindenki más rajta járja
verekszli a saját jussát,
óra szegez tollat, puskát.
Lélektintám hogyha lenne
merítném a tollam benne,
sebten kezdeném a munkát.

A lelküket megragadva
Legtöbb sorom öntudatra
mozgósító írás lenne.
Félszeg abból erőt venne
sorsa útján bátran menne
erősként, a feladatra.

Megláttató sok-sok sorban
terjesztené csodatollam
a kedvet a tanulásra.
Hivatalok uralása,
az alázat... múltba veszne.
Paraszt tudna! Talpra esne!
Rangos lenne hivatása.

Százezernyi parasztszívbe
ímá tollam, nagybetűsre:
Életére legyen büszke,
országáért féltőn küzdve,
ne fáradjon el a karja!
S a jó hite, az takarja
védőn, ha száll bajok üszke.

Tollam fognám, míg csak bímám.

S mire lelkem széjjelímám:
Milliónyi parasztarcon
ott tükrözne az én harcom!
...Így álmodom, bár nem alszom.
S homlokom ha búsan bóllan
megsercen a csodatollam,
s lecseppen a lélektintám...

Sand, 1946

A kiadvány megjelentetéséhez anyagi támogatást nyújtottak

- Zala Megyei Önkormányzati Közgyűlés
Sand község Önkormányzati Képviselőtestülete
"Sand" TSZ Kanizsa u. 11.
- Berke József, mg. vállalkozó
Sand, Kanizsai u. 58.
- Dr. Csere Tamás, fogorvos vállalkozó
Sand, Rákóczi u. 24.
- Horváth János, fuvaros vállalkozó
Sand, Kürt u. 3.
- Horváth Lajos, fuvaros és boltos vállalkozó
Sand, Kanizsai u. 74.
- A Mini ABC dolgozói Sand, Kanizsai u. 25.
- Hábli Nándor, kereskedelmi vállalkozó
Sand, Rákóczi u. 1.
- Tóbel Mihály, a Gazdabolt tulajdonosa
Sand, Kanizsai u. 77.
- Tóth János, asztalos vállalkozó
Sand, Kossuth u. 7.
- Szmodics Gyula, vendéglátós vállalkozó
Sand, Kanizsai u. 51.
- Végh Jenő, kistermelő Sand, Kanizsai u. 13.
- Györek László, kistermelő
Sand, Kossuth u. 51.
- Varga Zoltán, kistermelő
Sand, Rákóczi u. 22.
- V.N.V. Mg. BT. Nagykanizsa
Berke László, kistermelő
Sand Kossuth u. 13.
- Orbán Imre, kistermelő és méhészt
Sand, Petőfi u. 46.

SAND

képekben

*Sandi parasztasszony gyermekeivel
az 1900-as évek elején*

Szabadságos katona családjával 1914-ben

Színhátszócsoport a 40-es években

Színhátszócsoport az 50-es években

Az 1973-ban megrendezett Petőfi-est szereplői

Az asszonykórus

Az 1973-ban megrendezett Petőfi-est szereplői

A férfikórus

A népitáncosok

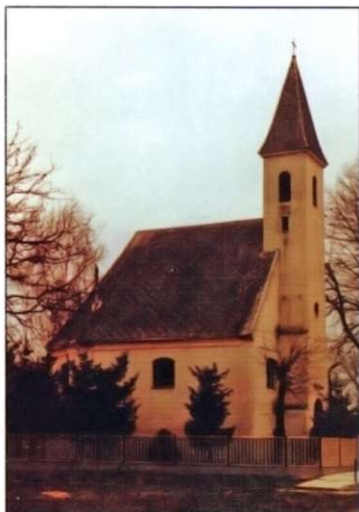
*Ünnepi beszédet mond
Zámbo Gábor,
az iskola igazgatója.*

*Verset mond
Novák Józsefné*

*Az 1930-ban épített
római katolikus kápolna*

*Az 1806-ban épített
evangélikus templom*

Vegyesbolt, üzemeltetője Hábli Nándor vállalkozó

Az 1970-es évek szép eredményeket elért futballcsapata

*Március 15-i
megemlékezés
a szobornál*

*Augusztus 20-i műsor
a kultúrház udvarán*

*Az ünnepélyes átadás
pillanatai*

*A szalagátvágás
pillanata*

A szüreti felvonuláson cigánynak öltözött fiatalok és gyerekek

1929-ben felavatott hősi emlékmű

